

УДК 351.773:614.253

Н. Дуб

НОВІТНІ КОНЦЕПЦІЇ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ МЕДСЕСТРИНСТВОМ

Проаналізовано наукові концепції реформування медсестринства, зокрема в галузі освіти та державного управління медсестринством. Висвітлено специфічні ознаки і властивості медсестринства, його мету і завдання. Визначено роль державного управління в ефективному функціонуванні медсестринства.

Ключові слова: медсестринство, державне управління, державна політика, реформування, освіта.

Аналіз наукової літератури стосовно реформування медсестринства засвідчує, що проблема не була вельми популярною серед науковців. Більшість публікацій, присвячених медсестринству та освіті медсестер, стосувалася переважно історії становлення середньої медичної освіти (І. Шапіро, О. Тушина, Н. Фелістович, С. Захарчук, Т. Бурихін, С. Якушевський та інші). У поодиноких публікаціях на сторінках журналу “Медицинская сестра” (1942 – 2001 рр.), “Фельдшер и акушерка”, “Советское здравоохранение” порушувалися проблеми і тенденції медсестринства, однак медичні сестри розглядалися тільки як допоміжний персонал, як правило невдоволений своїм статусом [1]. Проте вивчення міжнародного досвіду та потреб сьогодення показав, що професія медичної сестри виходить на якісно новий рівень, який потребує перегляду поглядів на медсестринство та підвищення уваги до нього з боку державного управління.

Питаннями реформування державного управління медсестринством в Україні займалися Л. Бразалій, І. Губенко, В. Шатило, М. Шегедин та інші.

Дослідження констатує, що узагальнюючих праць з історії становлення середньої медичної освіти в масштабах країни, які б охоплювали значні періоди часу й тим більше висвітлювали основні етапи розвитку середньої медичної школи, фактично немає. Це можна пояснити насамперед тим, що донедавна медсестринство взагалі не вважалося окремою галуззю наукових досліджень в Україні. Не вивчалися архівні документи та джерела, зарубіжний досвід у галузі розвитку та підготовки середніх медичних кадрів, і, звичайно ж, медсестринство майже не розглядалося як об’єкт впливу державного управління. Тому, на нашу думку, важливого значення набувають дослідження, скеровані на вивчення еволюції наукових поглядів щодо державного управління медсестринством для його подальшого ефективного розвитку.

Мета статті – розглянути медсестринство як об’єкт впливу державного управління та на основі аналізу наукових поглядів щодо розвитку медсестринства накреслити шляхи його ефективного розвитку.

Завдання статті полягає в аналізі передумов реформування державного управління медсестринством і виділенні факторів, реалізація яких допоможе покращити якість медсестринської допомоги, а отже, підвищити показники здоров’я населення в Україні.

Сучасні тенденції менеджменту європейських систем охорони здоров’я визначаються об’єктивними соціально-економічними і демографічними чинниками, а саме: зниженням народжуваності, з одного боку, і зростанням осіб пенсійного віку, з

іншого. Особливо актуальними ці проблеми постають в Україні, де плануються системні реформи практично у всіх галузях народного господарства, зокрема й у сфері медичного обслуговування населення. Це стосується структурної і функціональної реорганізації первинної медико-санітарної допомоги, де ключовими фігурами постають лікар і медична сестра [2]. Порівняно з попередніми роками, погляди на медсестринство значно еволюціонували, зокрема посилено увагу органів державного управління до питань реформування медсестринської галузі.

Президент та Уряд країни визначили стратегічний шлях розвитку вітчизняної охорони здоров'я, який базується на засадах ринкової економіки. Уряд держави зосереджує свою роботу на найбільш пріоритетних питаннях діяльності медичної сфери, які були визначені Президентом України: припинення епідемій туберкульозу та СНІДу, боротьби зі зростанням рівнів захворюваності і смертності внаслідок серцево-судинної та онкологічної патології, охороні здоров'я матерів і дітей. Саме тому важливого значення набуває функціонування ефективної вертикалі – управлінської, організаційної, освітньої і науково-методологічної у сфері охорони здоров'я загалом, а у медсестринстві – зокрема. Важливим кроком органів державного управління щодо розвитку медсестринства стало створення Асоціації медичних сестер України, яка об'єднує понад 80 000 медичних сестер. Завдання Асоціації – долучитись до процесу створення нормативно-правової бази нової національної системи охорони здоров'я. Також, згідно із Наказом МОЗ України № 163 від 24.03.2006 р. “Про створення Координаційної Ради з питань розвитку медсестринства”, була створена така рада, що повинна визначати пріоритети в розвитку медсестринства в контексті реформування галузі охорони здоров'я. До Парламенту подані нові редакції Основ Законодавства про охорону здоров'я та Закону про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування, Медичного Кодексу, Законів про права медичного працівника та пацієнтів, які містять нові погляди на розвиток медсестринства в Україні.

Новим етапом у становленні медсестринства можна вважати відкриття Інститутів медсестринства у Житомирі (2008 р.) та Тернополі (2005 р.). На базі магістратури при цих вищих навчальних закладах почали розгортатися наукові дослідження проблем медсестринства та пошуку шляхів і засобів його реформування. Пріоритетним завданням інститутів медсестринства стало подолання стереотипу у підготовці та ставленні до медичних сестер як до виконавців ролі помічника лікаря у ході лікувально-діагностичного процесу, бо сучасне життя змушує підняти рівень вітчизняної медсестринської справи до вимог світових стандартів. Тернопільський державний медичний університет здійснює активну міжнародну співпрацю з університетами США, Канади та Європи з питань медсестринської освіти. При ТДМУ імені І. Я. Горбачевського функціонує Американська та Міжнародна медсестринські школи, які пропонують навчання на основі американських навчальних програм із медсестринства. Вперше в Україні, згідно з наказом МОЗ та МОН України, в університеті розпочався експериментальний освітній проект щодо підготовки фахівців із медсестринства з переліку іноземних громадян за спеціальними навчальними планами, що ґрунтуються на досвіді кращих американських медсестринських шкіл [3].

Нові концепції медсестринства розглядалися на численних конференціях та семінарах із медсестринства, які відбувалися в Україні за останні роки.

Так, 25 грудня 2007 р. у м. Рівне відбулась конференція “Розвиток та реформування медсестринства в Рівненській області”. Темою конференції була діяльність обласних Асоціацій медсестер України, які покликані стимулювати вищий професійний рівень

середніх медпрацівників, захищати їх правові, економічні, соціальні інтереси. Учасники конференції наголошували на значенні підвищення статусу медичних сестер, формуванні нового типу медсестер-професіоналів.

24 березня 2009 р. у приміщенні Рівненського обласного клінічного лікувально-діагностичного центру ім. Віктора Поліщука відбулася науково-практична конференція “Етика, деонтологія та правові аспекти в медсестринстві”. Учасники конференції висвітлювали питання історичних аспектів розвитку етики та деонтології в медсестринстві; філософських аспектів в деонтології медсестринства; біоетичних моделей діяльності медсестри; поєднання деонтології в медсестринстві і основ християнської моралі; кримінальної відповідальності медпрацівників у зв’язку зі здійсненням ними своєї професійної діяльності тощо.

“Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи” – це назва Всеукраїнської науково-практичної конференції, яка відбулась 15 листопада 2011 р. в Житомирському інституті медсестринства. Обговорювалися питання вищої освіти в медсестринстві, підвищення якості надання медичної допомоги, покращення рівня підготовки спеціалістів тощо.

25 лютого 2013 р. у Житомирському інституті медсестринства відбулася регіональна студентська науково-практична конференція “Менеджмент у медсестринстві: проблеми і перспективи”. Наукова програма конференції включала розгляд різноманітних питань у галузі менеджменту у медсестринстві та актуальних питань економіки охорони здоров’я та маркетингу медичних послуг.

За період 2000 – 2013 рр. з’явилося багато наукових праць присвячених реформуванню медсестринства, метою яких є зміна стереотипних поглядів на медсестринство у світі, а в Україні зокрема.

Важливим дисертаційним дослідженням у галузі реформування медсестринства можна вважати монографію і докторську дисертацію М. Шегедин “Медико-соціальні основи реформування медсестринських кадрових ресурсів системи охорони здоров’я” (Київ, 2001 р.), де проаналізовано підходи українських соціал-гігієністів до вивчення проблеми медсестринства та розроблено, науково обґрунтовано, апробовано і впроваджено у практику принципово нові концептуальні підходи до реформування медсестринської справи, зокрема неперервна ступенева система вищої медсестринської освіти, в основу якої покладені вимоги наступності, функціональної цілісності, відповідності міжнародним стандартам. Наукове дослідження дозволило вперше в Україні запровадити диференційовану підготовку медсестер двох освітньо-кваліфікаційних рівнів за розробленими державними стандартами освіти (освітньо-кваліфікаційними характеристиками та освітньо-кваліфікаційними програмами). Опрацьовані авторкою практичні рекомендації враховані МОЗ України при розробці Програми розвитку медсестринства України на 2005 – 2010 рр. та заходів на її виконання. Монографія дослідниці глибоко аналізує досвід розвитку та реформування медсестринства у зарубіжних країнах, висвітлює результати реформування медсестринської діяльності та освіти в Україні. Авторка науково обґрунтовує основні концептуальні підходи до реформування медсестринської освіти та медсестринства в Україні на якісно нових засадах [4].

Проблемами медсестринства в Україні на сучасному етапі займається і Р. Сабадишин, який наголошує, що реформи в медсестринстві покликані насамперед підготувати медичну сестру світового рівня, яка вихована на філософії сестринства,

орієнтована на збереження здоров'я, профілактику захворювань, якісну та ефективну медичну допомогу хворим. Все це вимагає відповідного наукового обґрунтування реорганізації медсестринської освіти [5].

Аналіз досліджень на теренах пострадянських держав засвідчує суттєві зміни у підходах авторів до медсестринства та до ролі медсестер у реалізації завдань охорони здоров'я. Суттєвий вплив у цьому мали, як видно із публікацій, відповідні документи ВООЗ та її Європейського Регіонального Бюро.

Найдієвішим засобом реформування медсестринства дослідники визнають зміни у змісті післядипломної освіти медсестер, надання широкої можливості отримувати вищу медсестринську освіту, як це практикується в країнах ЄС. Медсестри з вищою освітою можуть бути викладачами у медичних училищах, кваліфіковано виконувати певні управлінські функції і заслуговують на нові за змістом посади заступника головного лікаря з роботи з середнім медичним персоналом. Ці проблеми порушуються у публікаціях Г. Перфільової [6]. Результатом її досліджень стало запровадження в Росії вищої освіти медсестер. В Україні також є вже два Інститути медсестринства, які надають вищу освіту в цій галузі.

Заслуговує уваги органів державного управління висвітлений у дослідженнях В. Шатило досвід підготовки медсестер з вищою освітою для роботи в лікувально-профілактичних та науково-дослідних установах. Науковець проводить ґрунтовний аналіз проблеми розвитку ступеневої медсестринської освіти та створення нової наукової галузі – сестринської справи. У роботах В. Шатило йдеться про те, що підготовка медсестер-організаторів з вищою освітою, які володіють основними знаннями з економіки та організації охорони здоров'я, може стати базою для підготовки фахівців у галузі медичного менеджменту [7].

Державне управління реформуванням медсестринства має у своїй основі базові методологічні засади і тенденції, вироблені в процесі розвитку як практики розвитку медсестринства, так і її наукового осмислення. Основною засадою реформування є трактування медсестринства як складової системи охорони здоров'я, а також самостійної галузі, що має у своєму складі і медсестринську освіту, і саму практику діяльності медичної сестри.

Основу державної політики реформування медсестринства становлять відповідні статті Конституції України (ст. 27, 28; 43; 46; 49, 50 та інші), а також скоординований з ними Указ Президента України "Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України" №1313/2000 від 07.12.2000 р., де визначені шляхи розвитку охорони здоров'я. Зокрема, у затвердженій Указом Концепції охорони здоров'я населення України, що спрямована на реалізацію положень Конституції України та Законів України щодо забезпечення доступної кваліфікованої медичної допомоги кожному громадянину України, на затвердження нових ефективних механізмів фінансування та управління у сфері охорони здоров'я, створення умов для формування здорового способу життя, передбачено реорганізацію системи управління у сфері охорони здоров'я.

Державне управління реформуванням медсестринства виходить із необхідності широкого впровадження профілактичних технологій, яке потребує серйозних змін у роботі амбулаторно-поліклінічних закладів. Поряд з сімейним лікарем, який має стати ключовою фігурою як лікар загальної практики, почесне місце посідає сімейна медсестра [8].

Важливим дороговказом у реформуванні медсестринства потрібно вважати "Етичний кодекс професійної етики Міжнародної Ради медсестер" (07.05.2007 р.), де визначено основні обов'язки медичних сестер та правила їх поведінки. Зокрема, Кодекс визначає чотири основні обов'язки: збереження здоров'я, запобігання захворюванням, відновлення здоров'я та полегшення страждань, що засновані на повазі до життя, гідності і прав людини [9].

Реформування медсестринства неможливе без врахування результатів практичного досвіду і напрацьованих на його основі рекомендацій органам державного управління. Вагомі для розвитку галузі медсестринства пропозиції висловлені у Резолюції Конгресу “Розвиток медсестринської справи в Україні” [10]. Так, зокрема, учасники конгресу констатували, що відбулися позитивні зрушення в удосконаленні медичної та медсестринської освіти, розбудові професійних асоціацій медсестер. Проведено заходи щодо реформування ступеневої медсестринської освіти (запроваджена ступенева медсестринська освіта, що наблизило її до рівня міжнародних стандартів; введена очно-заочна форма підвищення кваліфікації медичних сестер, що надало можливість збільшити обсяги післядипломного навчання; реформована мережа вищих медичних навчальних закладів, які здійснюють підготовку медичних сестер – створено інститути медсестринства). Здійснюються заходи щодо міжнародного співробітництва в медсестринській справі та взаємодії з Міжнародною Радою медичних сестер. Забезпечується створення нормативної бази з питань медсестринської освіти, входження ВМНЗ до Болонського процесу, підвищення кваліфікації медичних сестер. На сьогодні проводиться активна робота на запровадження системи стандартизації в охороні здоров’я. Застосування єдиних стандартів буде сприяти вирішенню тих завдань, які в принципі можуть вважатися стандартом: захист прав пацієнтів і медичних працівників, планування обсягів медичної допомоги, проведення експертизи і оцінки якості надання медичної допомоги, вибір оптимальних технологій профілактики, діагностики, лікування і реабілітації для конкретного пацієнта. Важливим є введення нових медсестринських посад (медсестри-координатора та заступника головного лікаря з медсестринства), а також професійна підготовка медичних кадрів у галузі менеджменту. Такі кроки не тільки збільшать ефективність медичного обслуговування, а й сприятимуть удосконаленню діяльності медсестер, оволодінню навичками лідерства на робочому місці за рахунок передачі досвіду молодим колегам [11].

Висновки

Проблема реформування медсестринства визначена багатьма дослідниками як актуальна і своєчасна. Теоретико-методологічні засади державного управління реформуванням медсестринства сформовані відповідними статтями конституції України, а також скоординованим з ними Указом Президента України “Про Концепцію розвитку охорони здоров’я населення України”. На їх основі затверджена урядова Програма розвитку медсестринства України на 2005 – 2010 рр. та Заходи на її виконання. Урядові документи, які формулюють теоретико-методологічні засади медсестринства, передбачають підготовку фахівця нової генерації з усвідомленнями обов’язків свого фаху як самостійного виду діяльності в межах окресленої компетенції та повноважень відповідно до сучасних кваліфікаційних вимог. Організована на таких теоретико-методологічних засадах державна політика реформування медсестринства реально забезпечить перетворення медсестринської справи у фах, який базується на власній філософії, теорії й моделі діяльності, що сформувалась на традиціях християнського милосердя і гуманізму.

Подальші дослідження в контексті вдосконалення державного управління реформуванням медсестринства в Україні дозволять покращити систему охорони здоров’я та розробити рекомендації щодо вдосконалення медсестринства відповідно до світових стандартів.

Література

1. Шегедин М. Б. Медико-соціальні основи реформування медсестринських кадрових ресурсів системи охорони здоров'я [Текст] : дис. на здоб. наук. ступ. д. мед. н. : 14.02.03 / М. Б. Шегедин. — К. : [б. в.], 2001. — 332 с.
2. Губенко І. Я. Розвиток наукових досліджень в медсестринстві як основа вдосконалення медсестринської допомоги / І. Я. Губенко, Л. П. Бразалій, О. Т. Шевченко // Магістр медсестринства [Текст] : наук. журн. — № 1 / за ред. В. Ф. Шатило (гол. ред.) [та ін.]. — Житомир : Житомирський інститут медсестринства, 2008. — С. 28—30.
3. Біловол О. М. Стратегія розвитку та реформування медсестринства в Україні / О. М. Біловол // Буковинський медичний вісник [Текст] : наук.-практ. журн. — Спецвип. / за ред. Т. М. Бойчука (гол. ред.) [та ін.]. — Чернівці : БДМУ, 2007. — С. 3—7.
4. Шегедин М. Б. Медико-соціальні основи реформування медсестринських кадрових ресурсів системи охорони здоров'я... — 332 с.
5. Сабадишин Р. Процес реформування медколеджів в інститути сестринської освіти має бути поступовим / Р. Сабадишин // Медичний вісник [Електронний ресурс]. — 2008. — 23 січ. — Режим доступу : medvisnyk.org.ua/content/view/1614/33.
6. Перфильева Г. М. Высшее сестринское образование в России [Электронный ресурс] / Г. М. Перфильева. — Режим доступа : <http://www.rusvrach.ru/articles>.
7. Шатило В. Й. Наукові дослідження в медсестринстві. Реформування медсестринської освіти в Україні / В. Й. Шатило // Магістр медсестринства [Текст] : наук. журн. — № 1 / за ред. В. Ф. Шатило (гол. ред.) [та ін.]. — Житомир : Житомирський інститут медсестринства, 2008. — С. 22, 23.
8. Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України [Електронний ресурс] : Указ Президента України №1313 / 2000 від 07.12.2000 р. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Етичний кодекс професійної етики Міжнародної Ради медсестер // Медичний вісник [Електронний ресурс]. — 2007. — 7 трав. — Режим доступу : <http://medvisnyk.org.ua/content/view/18/1/>.
10. Резолюція конгресу “Розвиток медсестринської справи в Україні” // Буковинський медичний вісник [Текст] : наук.-практ. журн. — Спецвип. / за ред. Т. М. Бойчука (гол. ред.) [та ін.]. — Чернівці : БДМУ, 2007. — С. 99, 100.
11. Лисенко Г. І. Теорія та практика сімейної медицини: співпраця сімейного лікаря та медичної сестри в умовах реформування первинної медико-санітарної допомоги / Г. І. Лисенко, Л. П. Бразалій, І. Я. Губенко [та ін.] // Сімейна медицина [Текст]. — 2008. — № 2. — С. 41—44.

N. Dub

THE NEWEST CONCEPTIONS OF REFORMATION OF PUBLIC ADMINISTRATION OF NURSING

Scientific conceptions of reformation of nursing are analysed, in particular in the field of education and public administration of nursing. Specific features and properties of nursing, its aim and tasks are highlighted. The role of public administration in the effective functioning of nursing is defined.

Key words: nursing, public administration, public policy, reformation, education.